

6.

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКТИ

Ключови понятия:

Понятие за юридически факт; видове (събития и действия, прости и сложни, правомерни и неправомерни, състояния и юридически постъпки, правопораждащи, правопроменящи, правопогасяващи и правопрекратяващи).

За възникване, изменение или прекратяване на правоотношенията се изисква не само заинтересоваността на правните субекти, но и настъпване на определени жизнени обстоятелства и факти.

В хипотезата на правната норма държавата определя обстоятелства и факти от действителността, които се признават за значими (релевантни) в правоотношението и които задължително водят след себе си юридически последици. Такива обстоятелства, условия и факти от действителността в правото се наричат **юридически факти**. Законодателят разработва за всеки факт, който признава за значим, схема на определено поведение на правния субект (човекът или човешката общност) – поведението, което е изискуемо при проявяването на факта в реалния живот. Юридическите факти формират своя подсистема в системата на социалнозначимите факти. **Основният елемент** на тази подсистема е **единичният юридически факт**. Относителната му автономност се проявява във факта, че дори и един, той може да предизвика различни модификации на правните отношения между правните субекти, които са в обсега на действието му (напр. фактът на раждане на дете в организирано общество веднага поражда определени правни отношения между детето и родителите, роднините му, социалноосигурителните служби и обществото като цяло).

➤ **Юридическите факти могат да бъдат класифицирани по следния начин:**

1. Според проявлението на човешката воля – **събития, действия, състояния и юридически постъпки**. **Събитията** (раждане, смърт,

земетресение, валежи, пожар, изтичане на определен период от време и т.н.) не зависят от волята на човека. **Действието** (сключване на сделка, явяване в съда и др.) е волево проявление на човека. Юридическите действия се делят на **действия** и **бездействия**. Юридическото действие е да се направи нещо, да се даде нещо. Юридическото бездействие се разбира като въздържане от действие (напр. лицето е било длъжно да извърши определено действие, а се е въздържало да стори това или лицето не е упражнило субективното си право в определения срок, или лицето е имало задължение да се въздържа от действие). Освен това действията биват **правомерни** и **неправомерни**. Към правомерните действия се отнасят юридическите актове (заповед за назначаване на работа); разнообразни правни сделки (напр. покупко-продажба, заем, наем, лизинг и др.); заявления, жалби (напр. заявление за получаване на пенсия, касационна жалба и др.). Неправомерните действия се делят на престъпления, административни, гражданскоправни и дисциплинарни правонарушения. **Състоянието** (болест, афект и др.) не подлежи на пълен контрол от човешката воля. **Юридическите постъпки** (създаване на художествено произведение, намиране на вещ и др.) са такива действия на лицата, с извършването на които законът свързва настъпването на юридическите последици, независимо от волята, желанието и намерението на тези лица.

2. *Според броя на фактите – единични* (прости) факти и **сложни** (фактически състави). Обикновено простите юридически факти са юридически събития, които не са свързани с волево проявление на човека – затова законодателят предвижда в правните норми незабавна реакция на проявата на тези факти в социалния живот чрез съответното правило за поведение на субектите. Простите юридически факти са значително по-малко на брой в реалния живот. В повечето случаи човекът извършва определени волеви действия, с цел да предизвика пораждането, изменението, погасяването или прекратяването на правните отношения между субектите. Това предполага проявяването не на единичния факт, а на **съвкупност от юридически факти в определена логическа последователност – т. нар. фактически състав**. Например, съгласно чл. 70 от Закона за собствеността владеецът (лицето,

упражняващо фактическа власт върху вещь) е добросъвестен, когато владее вещта на правно основание, годно да го направи собственик, без да знае, че праводателят му не е собственик или че предписаната от закона форма е била опорочена. Достатъчно е добросъвестността да е съществувала при възникване на правното основание. Фактическият състав на добросъвестното владение е: а) Сключена правна сделка (правно основание), в резултат на която лицето получава фактическа власт над вещьта (владение). б) Лицето не знае, че праводателят му не е собственик или че предписаната от закона форма е била опорочена. в) Владението да е постоянно, спокойно, непрекъснато, да не подлежи на съмнение. г) Лицето държи вещьта като собствена). Липсата на един от посочените факти лишава лицето от качествата на добросъвестен владелец и от желаната правна закрила (например използването на института на придобивната давност).

3. *С оглед на правните последици*, които фактите предизвикват – **правопораждащи, правопрменящи, правоогасяващи или правопрекрятяващи факти**. Правопораждащите юридически факти предизвикват пораждането на субективни права и правни задължения (напр. фактът “продажба на вещь”). Правопрменящите юридически факти предизвикват промени в съдържанието на вече съществуващите субективни права и правни задължения (напр. при договор за цесия, представляващ прехвърлянето на вземане от един кредитор на трето лице, се променя носителят на едно субективно право). Правоогасяващите юридически факти предизвикват погасяването на субективни права и правни задължения (напр. фактът на изтичането на определения от закона период от време, през който носителят на субективното право не го е упражнил, погасява даденото субективно право). Правопрекрятяващите юридически факти прекратяват субективните права и правни задължения (напр. изпълнение на задължението). Често един юридически факт може да предизвиква няколко правни последици – напр. смъртта на човек **прекрятява** трудовите и семейните му отношения, **поражда** възможност за наследниците му да наследят имуществото му, **изменя** правното положение на живия съпруг спрямо общата собственост и др.